

Förändrad och bränd

MIKAELA NYKVIST

Förändrad och bränd

MIKAELA NYKVIST

Roman

Runsorina Books
Runsorserien del 2

www.runsorina.com

ISBN 978-952-68819-3-5

© Mikaela Nykvist

1:a utgåvan, 2018

Inlaga och omslag: Petra Långfors / Peppy Design

Omslagsfoto: Privat

Tryckt hos: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Tyskland

Utgiven med stöd av Eugène, Elisabeth och Birgit Nygréns stiftelse

Persongalleri

Grönbergs familj

Magda: enda levande dottern

Jakob: Magdas far, skomakare

Lisbet: Alfreds och Elnas dotter

Elmer: Alfred och Elnas son

Döda:

Elna: Dog i barnsäng, mor till Lisbet och Elmer

Anna: Dog i branden 1852

Signe: Mor till systrarna Grönberg, dog i barnsäng när Anna föddes

Karlssons familj

Alfred: Son i huset, far till Lisbet och Elmer

Stina: Alfreds mor

Ragnar: Alfreds far

Lisbet: Alfreds och Elnas dotter

Elmer: Alfred och Elnas son

Knut Eriksson: Pojke som flyttar in

Adlerhjelm & Palmlöfs familjer

Amalia, född Adlerhjem, gift Palmlöf

Edvin, son till Amalia och Carl

Faster Francesca, Amalias faster

Lasse: Gift med Francesca

Död:

Carl Palmlöf: Amalias man, försvunnen på sjöresa

I

Sommaren 1857

Att det kan vara så svårt. Allt han vill är att skjuta, bli beskjuden och att skrika så högt att halsen blir sjuk. Men nej. Hur han än letar efter kriget, så är det över. Föregående sommar härjade Krimkriget och det regnade kanonkulor över Sveaborg, Åland och flera nordliga kuststäder. Men allt tyder nu på att kriget är slut. Nu när Alfred är redo att offra sitt liv för sitt fosterland.

Han sitter, ensam och isolerad på en rödskimrande klippa i Ålands skärgård, på en gudsförgäten plats, som han inte ens vet namnet på. Han vet inte exakt var han befinner sig, men egentligen är platsen nästintill plågsamt vacker. Alfreds uppgift är att söka upp en utpost och föra signalisten till fastlandet. Men allt tyder på att stationen är sprängd och att ingen människa längre finns kvar på ön. Huruvida det är eget folk som sprängt stationen eller om det är fienden, det vet han inte.

Hungern river tarmarna och händerna svider efter den långa rodden som tagit honom ut till denna lilla ö. Tacksamt nog kan han göra upp en liten eld i en sänka mellan klipporna, eftersom sommarnatten alltjämt är ljus. Måsfåglarna går till ro till natten, medan svalornas våldsamma flygövningar och glädjetjut blir att livligare. Alfred iakttar en svala som ser ut som om den flyter i luften, när den plötsligt slår några blixtsnabba vingslag och återfår farten. Svalorna flyger högt. Det betyder att även morgondagen blir vacker.

När han sitter där på klippan känner han sig som om han är den sista personen kvar i världen. Insikten kommer inte som någon blyxt från klar himmel, utan det är mera en process som grott i honom under ett par veckor. Han är en smitare, en ynkrygg och någon nytta har han inte gjort

som soldat, medan han har övergett sina många, tunga plikter hemma. Han har inte skrivit mer än ett brev hem till Runsor under de många månader som han varit borta hemifrån och någon adress vart de kan sända post till honom har han inte uppgett. De vet inte ens om han lever just nu. Han känner ingen stolthet över det han gjort och där han sitter besluter han sig: Han måste ta sig hem. Men först måste han få avsked från det militära. Han kan inte desertera och riskera livhanken och bli en jagad ynkrygg. Det gångna året – från sommaren 1856 till sommaren 1857 – har varit mörkt, kallt och fel i hans liv. Men nästa år ska han se till att få allt på rätt köl igen.

Det är Elnas fel att han sitter där han sitter. Hur Alfred än försökte få fatt i livet som ensamstående far till två lindebarn, blev det bara ett fummel i blindo. Han orkade inte ens vara hemma och se barnen som en ständig påminnelse om det som hänt. Han är arg på Elna som övergav honom när han behövde henne som mest. Han känner också en oerhörd skuld över sin delaktighet i att hon blev havande igen så snart efter den första, svåra förlossningen. Hade han klarat av att låta bli henne, hade hon nog levt fortfarande.

Nu har han gått ifrån barnen, föräldrarna, Jakob och Magda. Han har övergivit sin gård och sin såg och bara åkt iväg, utan att ge dem någon förklaring. Som en feg usling. Det krävs mod att gå ut i krig, men det krävs större mod att stå rakryggad i snålblåsten. Han valde att kröka ryggen, packa sin väska och söka döden. Men döden fann han inte – eller den fann inte honom – även om han ville. Han fann bara insikten om sin egen svaghet.

Alfred suckar tungt, struntar i elden och lägger sig ner i gräset med sin väska under huvudet. Han äter den sista biten hårt svartbröd som han har i sin väska. Han tuggar den långsamt och försöker intala sig att han blir mätt av den lilla brödbiten. Han sluter ögonen och somnar till ljudet av svalornas svirrande, vågornas monotona kluckande och surret av tusentals knott.

När Alfred vaknar tidigt nästa morgon har han bestämt sig. Han ska ta sig hem, till Runsor, han ska hem till höstskörden – fast han vet egentligen

inte om någon har sått hans åkrar eller satt potatis. Men han hoppas det. Han tror dock att fader Ragnar tog över där han gav upp. Eller svärfar Jakob. Fast egentligen vet han inte om han ska kalla Jakob svärfar mer nu när Elna är död. Men det finns ingen benämning på fadern till ens döda fru, så det får duga med svärfar. Tankarna virvlar runt i en oändlig vals i huvudet, men munnen har inte format många ord sedan detta års början. Det känns som om tungan har rostet fast uppe i gommen, som om orden inte finns kvar. Som om orden dog och begravdes med Elna. Det enda han känner i munnen numera är den galla som stiger upp i strupen när han tänker på sina försummade förpliktelser gentemot sin familj och sin gård. För att få stopp på de virriga tankarna klär han av sig vartenda klädesplagg och rusar med våldsamt fart ner för en av de vackert slipade rödgranitklipporna och dyker ner i det friska åländska havet. Han tar några simtag, skakar på huvudet och frustar våldsamt. Han ligger kvar och känner svalkan en god stund, klättrar sedan med möda upp för den hala klippan. Sedan sitter han i solen på en klippa och låter solvärmen torka honom torr. Han blickar ner över sin kropp och noterar att han magrat; revbenen avtecknar sig numera tydligt under huden.

När han klätt sig igen, går han ytterligare ett varv runt ön och söker tillika något att äta. Han hittar både smultron och harsyra som han plockar i sig och färskvatten hittar han i en liten sänka. Det smakar till och med ganska gott.

När han har förvissat sig om att ingen gömmer sig på ön går han tillbaka till sin båt, skjuter hårt ifrån och sätter sig vid årorna. Han startar den långa resan hem. Hem till en familj som han ber ska ta emot honom trots hans svek och trots hans svaghet. Den enda trösten i eländet är att hans barn är för små för att förstå och minnas att han övergav dem när de behövde honom som mest. Han tänker också på Fjalar, fölet som föddes den sista sommaren när allt var bra. Under många ensliga, mörka nätter har han tänkt på hästen. Drömmen om att åter få stryka hästens lena päls är stark.

* * *

Att det skulle bli tungt att sköta sin systers två små barn, det hade Magda förstått redan när hon tog på sig rollen. Men hon hade inte förstått vilken oerhörd glädje och kärlek hon skulle få ta del av tillsammans med de två små hjälplösa och egentligen också föräldralösa barnen. Men de har ju sin far kvar i livet, tror och hoppas Magda och alla andra som bor ute på gården. De pratar i alla fall om Alfred som om han levde.

Lisbet kan numera gå och leka och hon är redan en duktig liten flicka. Istället för att lära sig säga ”mamma” säger hon något som liknar Magda. Den som inte känner dem tror säkert att hon kallar Magda för mamma.

Magda spenderar största delen av sin tid med barnen. Den tid som blir över läser hon böcker och arbetar vidare med Elnas te. Hon har ännu inte gett upp sin dröm om att bli lärarinna i en flickskola, men det får bli av lite senare än planerat.

Eftersom Magda skötte om sin lillasyster Anna efter att deras egen mor dog, klarar hon nu att sköta Elnas moderlösa barn med van hand. Lilla Anna dog i Wasa brand sommaren 1852 så även hon är borta. Magda är nu den enda systemen som är kvar i livet, trots att de ursprungligen var tre.

Magdas far, Jakob, har fått många fåror i ansiktet under våren som gått. Men han pysslar på med sitt skomakeri ändå, samtidigt som han hjälper till på gården och sågen när han hinner och det behövs. Han arbetar ofta långa och tunga dagar och försöker fylla upp de luckor som uppstått. Det är nämligen många sysslor som hörde till det saknade unga paret Elna och Alfred som faller på någon annan – eller som i värsta fall blir ogjorda.

Alla på gården bär på många tunga känslor som gräver hål i deras bröst. Men de måste orka vidare för sin egen och för barnens skull. De väntar hem Alfred, men ingen vet exakt när han kommer. Om han kommer.

Förväntningarna på att Alfreds hemkomst ska lösa många problem är stora. Ingen av dem tar till sig det faktum att han reste för att han inte klarade av trycket som alla krav innebar.

Magda flyttade ut ur lillstugan som hon och fadern delade och in hos Karlssons. Hon sover numera i Elnas och Alfreds kammare med barnen. När Alfred kommer hem får de fundera hur de vill ha det. Den dagen

den sorgen. Ingen av dem hyser minsta tilltro till att Alfred klarar av att sköta om barnen när han återvänder. Om han återvänder. Men det spelar ingen roll vad han gör, bara han kommer hem och ser till att arbeta med gården och sågen igen. Han kan gärna gifta om sig, om han hittar en ny kvinna. Så resoneras det på gården.

Magda har haft många tunga stunder sedan hon miste sin storasyster. Tomrummet på insidan, hjälplösheten och den oerhörda gränelsen över att stå ensam kvar har likt ett tärande, växande hål av vanmakt skapat en virvelstorm i hennes sinne. Men likt alla andra stormar bedarrar även hennes inre storm med tiden. Känslorna övergår sakta men säkert till en jämn, plågende värk.

En sommarkväll när hennes jämnåriga träffas och svärmar i sommarnatten sitter hon, uttröttad och hålögd, och stirrar framför sig medan hon återigen tänker på hur det blev, när allt föll ihop som ett korthus i vinden. Hur hennes eget liv har gått i stå och hur hon inte längre kan planera för sin egen framtid eller ett eget liv fyllt med det hon vill och önskar. Hon känner sig både bitter och sorgsen på samma gång. Magda känner sig fångad.

Tillbaka till 1854 - 1856

Magda hade sett på Elna att hon inte hade några krafter till den andra förlossningen. Men hon hade själv hoppats och trott att den första förlossningen som skedde så kort tid innan den andra, skulle ha berett väg för det andra barnet så att den senare förlossningen skulle gå lättare. Och visst, i och för sig gick förlossningen ganska lätt, men det var den där arma efterbörden som satt så hårt, som dödade henne.

Alfred mötte Magda i dörren. Hon hade fått ta den lilla gossen i famnen och såg på honom med den där blicken. Genast han såg henne stå där med barnet i famnen hade han förstått vad som hade hänt. Han rusade förbi Magda och gossen raka vägen in till Elna där han skrek, gormade och till sist började slå på den insomnade hustrun, i ett desperat försök att få henne att komma tillbaka till honom och barnen. Det var hans egen mor som slutligen fick honom att sluta slå och som drog ut honom ur kammaren.

Utan att ge sin nyfödda son en blick, gick han ut ur huset och kom inte tillbaka förrän nästa kväll, både kall och utsvulten, men framförallt var han tyst.

Elnas far, Jakob, blev den som fick se till att få dottern i jorden. Den första helgen i advent år 1854 förde de Elna till den sista vilan. Hon fick sin plats invid modern och systemen, eftersom Alfred inte tog sig samman och skaffade en egen familjegrav till sin familj. Jakob pratade länge och väl med kyrkoherden och de bestämde gemensamt att hålla en minnesstund för Elna i kapellet vid Kapellbackens begravningsplats. Det var en lång

färd från gården i Runsor till begravningsplatsen och kapellet. De små barnen stannade hemma med barnpigan.

Magda vakade många timmar natten innan begravningen. Barnen var oroliga, alldeles som om de känt på sig att något var i görningen.

Hålögd och mörk i sinnet steg hon upp i gryningen för att göra sig klar för begravningen. Hon satt en stund på sängkanten innan hon orkade sätta igång. Tankarna sysselsatte sig med de svårigheter i vardagen som de hade fått i och med Elnas död. Hur tungt det var när barnen var små och Alfred som betedde sig som en svagsint. Hon tyckte inte att änklingar brukade vara så slagna av sorg som han verkade vara. Men kanske han redan innan var evinnerligt trött och detta blev droppen som fick bägaren att rinna över.

När hon kom in i köket satt Alfreds mor, Stina, vid bordet med en kopp av Elnas te framför sig.

”God morgon, det finns så det räcker till dig med”, sa Stina med morgonknarrig röst samtidigt som hon nickade mot en kittel med te.

”Tack”, svarade Magda kort och gott, hällde upp te och slog sig ner mitt emot Stina. De teg en god stund. När Magda hade suckat tillräckligt många gånger tog Stina till orda.

”Orkar du genom den här dagen och orkar du med arbetsbördan som du har fått med barnen?” Magda teg en stund innan hon svarade.

”Ja, jag både orkar och orkar inte. Men det spelar ingen roll vad jag mäktar med, dagarna kommer en efter en oberoende av min ork och barnen behöver mig alla dessa dagar. Därför stiger jag upp och sätter igång med arbetet, varje dag, utan att grubbla på det”, svarade hon.

Stina bara nickade till svar. De drack ur sitt te under tystnad medan de knaprade i sig en bit torkat rågbröd och plockade fram mjöl, smör och socker för att ännu hinna baka småbröd inför begravningen. Det duger inte att bjuda på bara bröd på en begravning.

Männen hade inte dykt upp än, de visste inte ens om Alfred befann sig i huset eller var han höll hus. Han kanske sov ute vid sågen för att inte behöva höra barnen.

Eftersom Elnas kista redan stod ute vid kapellet, behövde de inte lasta den på släden när de åkte iväg den dagen. Prästen hade förberett allt inför begravningen och de plockade upp honom vid Haga prästgård.

Magda var behärskad och försökte hålla huvudet högt genom ceremonin, men ytan brast när prästen stämde upp den nya, vackra psalmen Närmare Gud till dig...

*"... Änglar där vinkar mig, närmare, Gud, till dig, närmare, Gud, till dig, närmare dig..." (*Psalms 319)*

I sitt stilla sinne förbannade hon den Gud som kallade alla flickor i hennes familj till sig, hon ville ju ha dem alla kvar i livet. En efter en hade de lämnat henne. Magda kände sig som den mest ensamma och värdelösa människan på jorden. I nästa ögonblick bad hon om förlåtelse för sina hädiska tankar.

Den djupa, svarta gropen som männen hade grävt på förhand gapade som ett svart hål. Det hade varit ett mödosamt arbete i den frusna marken och männen hade eldat många brasor för att tina upp den sandiga jorden. Männen sänkte ner Elnas kista i marken med sammanbitna miner.

Magda hörde att prästen sade något och att folk grät runt omkring henne. Men själv stod hon som fastfrusen, oförmögen att delta i det som pågick. Någon tog henne i handen och sade att de skulle gå. Hon följde lydigt efter.

När kistan var lagd i jorden åkte de hem. Alla satt tysta i släden och i vars och ens huvud spåddes en mörk framtid för den lilla familjen ute i Runsor. Som i ett töcken tog sig Magda sedan genom begravningskaffet. Tack och lov var hon fullt sysselsatt med att se till, att det fanns kaffe och bröd till alla gäster och behövde inte tänka på vad som pågick.

Vardagen är obarmhärtig och den kommer till alla och envar oberoende om det passar eller ej. Så även i denna familj.

Tiden släpade sig fram. Folket på gården kom sakta mak in i nya rutiner

och alla hjälptes åt med barnen och gården. Eller nästan alla, för Alfred gjorde inte sin del av arbetet.

* * *

Efter att Elna dog och pojken föddes, gick Alfred omkring i en hjärndimma som gjorde att han inte fungerade som han skulle. Han strövade omkring i skogen, trots att det var ganska djup snö och han höll på att förfrysa sina tår. Han var inte med och planerade begravningen och han tog inte hand om sina barn. Men det värsta av allt var att han inte ens tänkte på, att han försummade dessa saker.

Det enda som snurrade i hans huvud var våldsamma känslor av skuld och självförebråelser. Dagarna övergick i veckor och veckorna blev snart månader utan att han drog sitt strå till stacken.

Det var då som planen föddes. Planen på att dö, men på ett ärofyllt sätt. Han hade ju läst i Vasa Tidningen om Krimkriget och hur kusten besköts sommaren innan och han förstod att Åland och Helsingfors varit illa ansatta av kriget och beskjutningarna. Det var till fronten han skulle bege sig. Alfred skulle slåss för sitt land och offra sitt liv för en god sak på kuppen.

Militären hade fortfarande en mottagning i hovrätten i Wasa, så han begav sig dit.

Han hade inte sagt ett ord på långa tider. Därför visste han nästan inte hur han skulle få munnen och tungan att forma ord. Han stod och harklade rösten en bra stund innan ljudet lät normalt. När det blev hans tur stod han och vred sin mössa i händerna.

”Jo, om herrn ursäktar, jag skulle vilja bege mig ut i kriget och försvara vårt land. Jag kunde bege mig till Helsingfors eller till Åland”, sa han rakt på sak.

Mannen på andra sidan bordet synade honom uppifrån och ner, och teg en stund.

”Jaha, säger han det? Kan Ni kriga, har Ni gjort militärtjänst och vilken

typ av åtaganden lämnar Ni ogjorda på hemmaplan om Ni reser?”

Frågorna var inte speciellt positiva för Alfred.

”Jag har inte krigat, inte varit i armén och jag har en gård att sköta som min far tar hand om”, svarade han och hoppade medvetet över sågen och barnen i sitt svar.

”Det var ju inte mycket att komma med”, svarade militären mittemot honom, men gav honom ändå ett papper.

”Kan Ni skriva?” frågade han.

”Ja herrn.”

”Fyll i detta papper, lämna det på bordet när Ni går, så hör vi av oss brevledes till Er om någon vecka. Vi går genom alla svar noggrant innan vi avgör något”, svarade han.

Det var svåra frågor i formuläret och det tog Alfred lång tid att skriva alla svar. När han gick ut genom dörren var han helt övertygad om att de inte skulle acceptera honom som duglig för kriget.

Alfred avslöjade inget om sin plan för familjen. Han tänkte inte heller berätta när han skulle åka iväg – om han blev kallad. Han planerade att skriva ett kort brev som han lämnade på bordet och sedan bara ge sig iväg utan att prata med dem. Han förstod nog att det var både fegt och fult, men det var det enda sättet.

Alfred väntade ivrigt på att få brev från staben, men det dröjde. Det kändes som om det dröjde en hel evighet. Men så äntligen anlände det väntade brevet.

”Alfred, du har fått post från de militära myndigheterna”, sade hans far en dag. Sättet han betonade meningen på fick den att låta som en fråga. Men Alfred bara nappade åt sig brevet, gjorde en helomvändning och försvann ut med brevet. Ragnar följde inte efter honom. För några månader sedan skulle han ha gjort det, men inte längre. Fadern suckade bara tungt bakom hans rygg och gav upp utan att försöka.

Med skakande händer öppnade Alfred brevet. Han blundade och drog efter andan innan han läste texten, rädd för att inte bli antagen. Alfred läste brevet två gånger innan han vågade förstå att han var antagen som

soldat, men att han först skulle skolas upp innan han kunde bege sig ut i kriget. Skolningen skulle hållas i Helsingfors och den startade om två veckor. Inkluderat med brevet fanns en lång lista över material som han skulle komma att behöva. Vissa saker skulle han att få från statsmakten, andra var han tvungen att skaffa själv.

En notis fanns bifogad. Där stod att det främst handlade om vaktarbete, eftersom freden verkade vara nära och inga fiender var kvar i Finland.

Då det inte fanns någon stad att handla i efter att Wasa brunnit ner, beslöt Alfred att göra sina inköp i Helsingfors.

En liten lön skulle han också få från statsmakten för sin krigstjänstgöring. Det var inget han hade räknat med, så det var en riktigt positiv nyhet.

Alfred hade aldrig varit i huvudstaden tidigare och han var inte på det klara med hur han skulle ta sig dit på bara två veckor. Han beslöt därför för att uppsöka statsmaktens kontor igen för att höra sig för om de hade några förslag. Han tog därför med sig brevet och begav sig redan nästa dag till mottagningen. Han mötte samma man vid disken som han gjorde gången innan.

”Jaså, herrn blev visst antagen, gratulerar”, sa han när Alfred visade honom brevet.

”Tack, tack!” svarade Alfred och berättade sedan om sina funderingar. Han fick höra att det visst gick en båt till Helsingfors som flera andra ämnade resa med och att Alfred också fick plats på den. Innan Alfred gick ut från kontoret tittade statstjänstemannen på honom och skakade på huvudet.

”Jag har varit med så många år att jag vet att när det dyker upp sådana som Ni – med jagad blick, tunghäfta och en gård hemma som de överger – så bådär det sällan gott. Oftast är Ni bara på jakt efter döden, men är för hariga för att ta livet av er. Så gå Ni ut i kriget som frivillig, jag hoppas att Ni finner det Ni söker”, sade han, samtidigt som han spände sina isblå ögon i Alfred.

Alfred kände hur han ögonblickligen rodnade och pulsen steg högt.

”Jag försäkrar er herrn, jag gör detta av kärlek till mitt fosterland”, ljög

Alfred, bockade och gick ut.

Så var det avgjort och Alfred steg på en båttransport till Helsingfors i början av juni år 1856.

* * *

Nyheten om Elnas död nådde Amalia sent. Ingen kom att tänka på att skriva till henne när det hände. Det hade tidigare varit Elnas uppgift att skriva till Amalia.

Det var Magda som nu tog tag i saken och skrev en kort notis till henne för att meddela om det som hänt.

Kära fru Palmberg,

Runsor, Maj 1856

Jag vill bara kort meddela Er att min syster, Elna Karlsson (förut Grönberg), avled vid nedkomsten av sitt och Alfreds andra barn, syskon till Lisbet. Barnet blev en pojke som har fått namnet Elmer. Familjen går genom tunga tider och det är svårt att finna tröst. Barnen som bara är små, står nu utan både mor och mormor, så jag försöker göra mitt bästa för att vara hos dem.

Med vänlig hälsning

Magda Grönberg

Brevet nådde Amalia flera veckor efter att Magda skrev det. Elna hade då vilat i sin grav i flera månader.

Det var en solig sommardag i Stockholm. Amalia hade packat sina och lilla ettårige Edvins saker för att åka ut till föräldrarnas skärgårdshus för en längre tid. De behövde komma bort, få andas lantluft, havsbris och få lite färg på kinderna. Amalia hade planerat, handlat och packat i en veckas tid för den tillfälliga flytten och allt var nu klart. Skjutsen skulle gå

I ruinen efter den nedbrunna staden Wasa är det många som letar efter sin förlorade framtid.

När Alfred mister sin Elna vid födseln av deras andra barn tappar han fotfästet och flyr fältet. När han kommer hem till Runsor igen sommaren 1857 möter han en hårt arbetande familj. De har både den stora sorgen att hantera och allt arbete på gården att klara av. Han kastas direkt in i en myllrande vardag som visar sig vara långt värre än han kunde föreställa sig. Olyckor, våldsdåd och brännvin har blivit en del av vardagen på gården i Runsor.

Magda är bara en ung flicka men axlar det tunga ansvaret för sin systers små barn. Hon råkar själv ut för en olycklig händelse som kommer att forma hela hennes liv och ta henne genom känslostormar som är nästintill omöjliga att hantera.

Amalia har byggt upp en fungerade vardag efter att Carl försvann till havs och livet går sin gilla gång ända tills hon får ett brev som förändrar allt.

Förändrad och bränd är den andra delen i romanserien Runsorserien och fortsättningen på debutromanen *Rök i fjärran* av Mikaela Nykvist.

Om *Rök i fjärran*, del ett i Runsorserien:
”Debutboken av Mikaela Nykvist börjar med spänning från första sidan och är intressant ända till slutet.”

BIBLIOTEKET I VÖRÅ TIPSAR